

Handel med respekt

Tio frågor och svar om Rättvisemärkt, frihandel och marknadskrafter

Rättvisemärkt är ett modernt och effektivt sätt för företag och konsumenter att bidra till förbättrade arbets- och levnadsvillkor i utvecklingsländer. Den kritik som Rättvisemärkt har fått i en rapport från tankesmedjan Timbro¹ bygger på en rad missförstånd om hur Fairtrade/Rättvisemärkt fungerar. Dessutom innehåller rapporten flertalet sakfel.

Rapportens författare utgår från att marknaden i alla lägen är bäst på att sätta priser. Om priset blir för lågt, och odlarna därmed får en oacceptabelt låg levnadsnivå, tja – då bör de "byta bransch". Rapportens slutsats är att den som vill hjälpa kaffeodlare i utvecklingsländerna att förbättra sina villkor bör använda sina pengar till att köpa mer av det billigare konventionellt odlade kaffet, istället för att lägga pengarna på en mindre kvantitet av ett Rättvisemärkt något dyrare kaffe.

Rättvisemärkts svar är enkelt: Rättvisemärkt är en produktmärkning som garanterar att kaffeodlarna får förbättrade ekonomiska villkor och en högre levnadsstandard. Sådana garantier får inte den konsument som handlar konventionellt kaffe – hur mycket han eller hon än köper. De dåliga arbets- och livsvillkor som finns bland kaffeodlare och anställda på te- och bananplantage runt om i världen är ett tydligt argument för att Rättvisemärkt behövs.

1. Är Rättvisemärkt emot frihandel?

Nej, tvärtom. Rättvisemärkt bejakar frihandel som ett kraftfullt verktyg för att motverka fattigdom. Det är viktigt att kaffe, bananer och andra varor från utvecklingsländer ska kunna säljas till Europa och andra delar av världen utan handelshinder som tullar, avgifter och subventioner. Men frihandel är inte det samma som handel helt utan spelregler. En spelregel måste vara att mänskliga rättigheter respekteras, att handel sker inom ramen för befintliga internationella konventioner (t ex att slavarbete och skadligt barnarbete är förbjudet). Men verkligheten ser annorlunda ut. Och just därför finns Rättvisemärkt, en möjlighet för världens kaffe- och bananodlare att genom handel få större inflytande över sitt liv och sin framtid, samtidigt som de kan producera råvaror av hög kvalitet.

2. Är det effektivare att ge bistånd än att handla Rättvisemärkt?

Det går inte att jämföra rättvis handel med bistånd. Rättvisemärkt bidrar till att förbättra arbets- och levnadsvillkoren för odlare och anställda i utvecklingsländerna, bl a genom att de garanteras en bättre betalning för sin råvara.

¹ Rapporten "Vad Rättvisemärkt inte berättar – kalla argument för en varmare konsumtion". Timbro. Lydiah Wälsten och Erik Malmqvist, 2007.

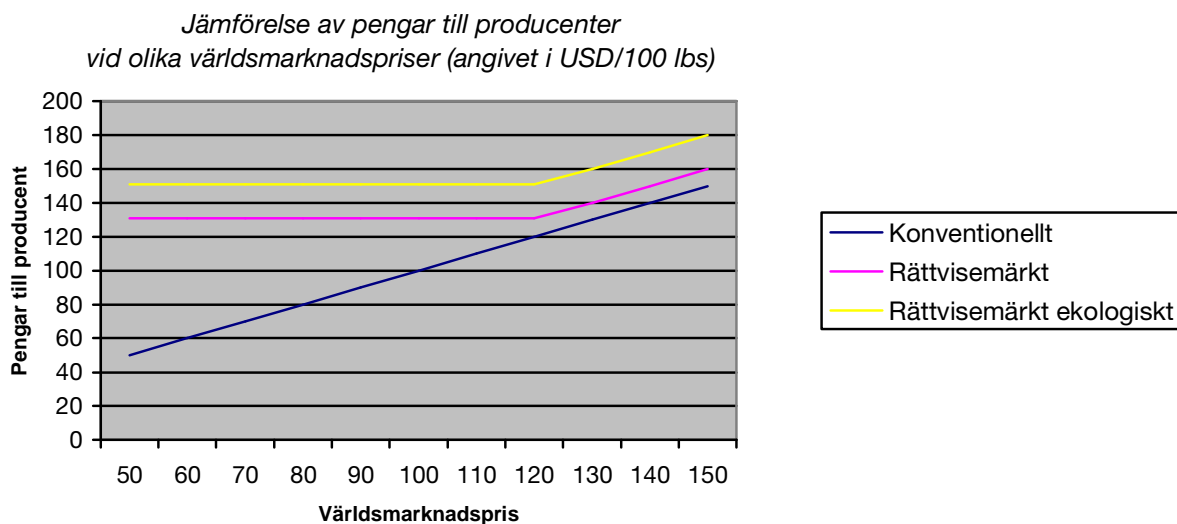
Högre intäkter skapar inte bara en tryggare ekonomisk situation för den enskilde odlaren och hans/hennes familj, det ger också möjligheter till nyinvesteringar i produktionen, produktutveckling och att t ex helt gå över till ekologisk odling.

De odlare som är certifierade av Rättvisemärkt har själva valt detta, då de ser de fördelar det innebär att sälja sin råvara som Rättvisemärkt. Till skillnad från bistånd och bidragsgivande handlar Rättvisemärkt om att ge människor möjligheten att själva kunna påverka sin livs- och arbetssituation, genom handel och entreprenörskap. Och genom priser som inte låser fast människor i fattigdom. Detta är utveckling.

3. Är Rättvisemärkts priser fasta priser?

Nej. Kriterierna för Rättvisemärkt innebär att odlaren garanteras ett minimipris för sin råvara, ett pris som ligger över världsmarknadspriset. Minimipriset är inte ett fast pris, utan ett lägsta pris som inte underskrids. I förhandlingen mellan köpare och odlaren av en Rättvisemärkt råvara sätts ofta priset ovan eller långt ovan minimipriset, utifrån faktorer såsom sort, kvalitet, ursprung och volym.

Den avgörande skillnaden mellan Rättvisemärkt och konventionell odling är att kriterierna för Rättvisemärkt garanterar odlaren ett pris som täcker produktions- och levnadsomkostnader. Om allt kaffe som säljs i Sverige vore Rättvisemärkt, skulle odlarna få över 100 miljoner kronor extra per år. Om kaffebörsen faller blir det ännu större skillnad, och relativt sett "extra lönsamt" att sälja sin råvara som Rättvisemärkt. Men även då världsmarknadspriset stiger lönar det sig att vara certifierad, genom att Rättvisemärkts minimipris alltid ligger ovanför världsmarknadspriset (se graf nedan). Om produktionen dessutom är ekologiskt certifierad garanteras odlaren ett ännu högre pris för råvaran, genom Rättvisemärkts "ekologiska prisdifferential".

4. Är det inte mer rättvist att låta marknaden själv sätta priset?

Rättvisemärkt menar att handel och konkurrens inte får ske till priset av att mänskliga rättigheter kränks. Därför garanterar Rättvisemärkts kriterier odlaren ett minimipris för sin råvara, vilket är en av anledningarna till varför en Rättvisemärkt produkt ofta är dyrare än en motsvarande konventionell produkt. Men det slutgiltiga priset gentemot konsument sätts alltid av marknaden, utifrån utbud och efterfrågan. Ju större kvantiteter som säljs, desto

lägre blir priset gentemot konsument, och vice versa. Detta gäller även för en Rättvisemärkt produkt – lägre volymer ger en högre styckkostnad, och därmed en högre moms som en följd av detta.

Enligt Svensk Kaffeinformation konsumerade vi 9,35 kg kaffe per invånare under 2006. I Timbros rapport påpekar Wålsten & Malmqvist att Rättvisemärkt kostar 5-10 kr mer per kg. Om vi utgår från dessa siffror ger det en årlig merkostnad för konsumenten på mellan 47 och 94 kr, eller 3-7 ören/kopp. Det är en liten summa för att ge odlarna möjligheter att skapa sig en tryggare framtid, där barnen kan gå i skolan och mänskliga rättigheter efterlevs.

Enligt en nyligen gjort undersökning är sju av tio konsumenter beredda att betala mer för en produkt om den är Rättvisemärkt. Det är den efterfrågan som Rättvisemärkt vill möta.

5. Låser Rättvisemärkt fast människor och länder i förlegade produktionssätt och verksamheter utan framtidsutsikter?

Nej. De odlare som blir certifierade av Rättvisemärkt får förbättrade ekonomiska villkor, och därmed möjligheter de annars inte skulle ha haft att satsa på ny teknik och modernare odlingssätt. Rättvisemärkt är utveckling.

Konsumenternas efterfrågan på Rättvisemärkt växer starkt, och allt fler företag vill ha ett verktyg för att säkerställa att deras produkter har producerats på ett etiskt försvarbart sätt. I Sverige ökade försäljningen av Rättvisemärkt med hela 130 procent under det första halvåret 2007 jämfört med motsvarande period 2006. FLO:s "impact studies" visar att Fairtrade/Rättvisemärkt innebär stora konkurrensfördelar för certifierade odlare på en snabbt växande marknad, genom större möjligheter till nyinvesteringar, produktutveckling och en ökad miljöhänsyn.

"Impact studies" och goda exempel finns att läsa på:

<http://www.fairtrade.net/impact.html>

<http://www.rattvisemarkt.se/cldoc/producenter.htm>

6. Är det dyrt för odlare att bli certifierade av Rättvisemärkt?

Det kostar mellan motsvarande 3 och 330 kronor årligen per odlare eller familj att vara certifierade av Rättvisemärkt. Det är en bra investering för odlarna, eftersom det ger dem möjlighet att sälja sin skörd till bättre priser.

I rapporten från Timbro hävdar skribenterna Wålsten & Malmqvist att det skulle kosta motsvarande 22 000 kronor eller flera årslöner för fattiga kaffeodlare i Centralamerika att bli certifierade av Rättvisemärkt. Deras siffror bygger på kostnaden för en hel producentorganisation, och kan inte jämföras med årsinkomsten för en enskild familj.

Läs mer om kostnaden för certifiering på <http://www.rattvisemarkt.se/cldoc/431.htm>

7. När pengarna fram till odlarna?

Ja, pengarna når alltid fram. När du som konsument köper en Rättvisemärkt vara har odlaren redan fått betalt, direkt av företaget som importerar råvaran. Rättvisemärkt rör alltså aldrig själva betalningsströmmarna mellan köpare och säljare.

Merkostnaden för en Rättvisemärkt produkt kan vara högre än den högre ersättning som odlaren är garanterad. Det är naturligt, och inget som Rättvisemärkt på något sätt försöker

dölja. Ungefär två procent av priset på en Rättvisemärkt produkt går till att säkerställa att de internationella Fairtrade-kriterierna följs, samt informationsspridning till handelsaktörer och konsumenter.

En Rättvisemärkt produkt kan bli dyrare eftersom den produceras i mindre volymer. Därför är det så viktigt att allt fler stora konsumenter, som kommuner och företag, börjar köpa Rättvisemärkt. När volymen ökar kommer priset att kunna sänkas. Det är upp till marknaden att avgöra vad en Rättvisemärkt produkt i slutändan kostar i affären eller på caféet. Rättvisemärkt har inget emot att företag tjänar pengar på etisk konsumtion.

8. Måste odlare gå med i kooperativ för att kunna bli certifierade?

Den kooperativa organisationsformen är inte Rättvisemärkts påfund. Ofta väljer odlare själva att bilda en förening, kooperativ eller liknande organisationsform för att effektivt kunna samarbeta och uppnå skalfördelar, t ex att dela på kostnaderna för en kvarn, en traktor eller annan infrastruktur.

Ungefär 70 procent av världens kaffe kommer från odlare som livnär sig på småskaligt jordbruk och som ofta organiserar sig i kooperativ. Inom banan- och teodling är det vanligare med anställd arbetskraft på privatägda plantager. Rättvisemärkts kriterier omfattar också den typen av produktion.

9. Hur kan Rättvisemärkt påstå att man bidrar till att barn kan gå i skolan och till bättre hälsovård i utvecklingsländer?

Handeln med Fairtrade/Rättvisemärkt innebär högre inkomster och en förbättrad familjeekonomi för odlarna. Detta leder till att barnarbete motverkas, att barnen kan gå i skolan istället för att arbeta.

Utöver det garanterade minimipriset för sin råvara, får certifierade odlare också en premie för att utveckla sitt lokalsamhälle socialt och ekonomiskt. Ofta investeras premien i en ny skola och skolmaterial, i bättre bostäder eller utrustning av en hälsoklinik. Beslut om hur premien ska användas tas gemensamt av odlarna själva, en viktig del i Rättvisemärkts kriterier för demokratiutveckling.

10. Är Rättvisemärkt emot marknadsekonomi?

Nej. Rättvisemärkt bejakar handel. Utbudet och försäljningen av Rättvisemärkt svarar mot en efterfrågan på marknaden, och tål konkurrensen på den internationella marknaden. Rättvisemärkt är en produktcertifiering, inte ett nytt ekonomiskt system.

Det är inte handelns fel att människor lever under svåra förhållanden. Däremot kan handel vara en väg ut ur fattigdom. Grundläggande är att vi konsumenter måste få en möjlighet att betala vad det kostar för att varor och tjänster produceras utan att människor far illa och utnyttjas. Rättvisemärkt erbjuder en sådan möjlighet.

Läs mer på www.rattvisemarkt.se